

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI
IZHAJA VSAKEGA 1. V MESECU
POSAMEZNA ŠTEVILKA 4.— DIN

Svoboda

V S E B I N A

Ivan Klicar, Italijansko-abisinski konflikt / B.
Traven, Rojstvo boga / Henri Barbusse, Na koncu
sveta / Knjige in knjižnice

LETO VII. ŠTEV. 10.-12.
DECEMBER 1935

NAROČNINA

ZA MARKSISTIČNI MESEČNIK „SVOBODA“ ZNAŠA:

LETNO	Din 40.—
POLLETNO	„ 20.—
ČETRTLETNO	„ 12.—
ZA AMERIKO LETNO	„ 60.—
POSAMEZNA ŠTEVILKA	„ 4.—

**UREDNIŠTVO IN UPRAVA ZA JUGOSLAVIJO: LJUBLJANA, PALAČA
DELAVSKE ZBORNICE, MIKLOŠIČEVA CESTA 1**

ZA AMERIKO: CHICAGO, ILL. 3639 W, 26 TH. ST.

Konsumna zadruga za Ljubljano in okolico

r. z. z. o. z.

Ljubljana, Medvedova cesta šte. 36

Priporoča svojim članom vedno sveže špecerijsko in razno galanterijsko blago. Cene konkurenčne. Član postane lahko vsak. Pristopnina znaša Din 5.—, Delež Din 25.—.

Konzumno društvo rudarjev

Ustanovljeno 1906 Hrastnik Ustanovljeno 1906

r. z. z. o. z.

Ima 3 prodajalne, zadržno gostilno in pekarno. Član postane lahko vsak. Delež Din 100.—. Sodrugi, sodružice podpirajte Vašo zadrugo, Vaš Delavski dom

Konzumno društvo za Mežiško dolino

r. z. z. o. z.

Poštni predal št. 3 - Telefon inter. št. 5 - Pošt. ček. rač. št. 15.925 - Brzjav: Kodes Prevalje

Centrala in skladišče: Prevalje

Prodajalne: 1. Prevalje, 2. Leše, 3. Guštanj, 4. Muta, 5. Črna 1., 6. Črna II., 7. Mežica, 8. Sv. Helena, 9. Pekarna Prevalje.

Sprejema hranilne vloge in jih obrestuje po najvišji obrestni meri. Vse nove hranilne vloge se lahko vsak čas na zahtevo vlagatelja neomejeno dvigajo. Denar zamorete vlagati direktno v centralo v Prevalje po poštnih položnicah, ki vam dajo na razpolago vse naše prodajalne, ali pa osebno v vsaki naši posamezni prodajalni. Prodaja se le članom. Pristopnina Din 5.—, Član društva postane lahko vsak. Delež 300 Din

Splošna gospodarska in konsumna zadruga za Gorenjsko

r. z. z. o. z., Jesenice-Fužine, Cankarjeva 3

opozarja vse gorenjsko delavstvo, da je glavni pogoj za osvoboditev delavskega razreda njega gospodarska osamosvojitve. Zaradi tega naj se nam pri delu za njo pridruži siehernik!

Prodajalne: Sava, Jesenice, Borovlje, Ker. Bela, Dobrava, Sp. Gorje, Mojstrana. Zadržne gostilne: na Savi v Del. domu, na Kor. Bel, nasproti postaji.

Zadržni kino: Radio poleg delavskega doma.

Delavska domova: na Savi-Jesenicah, v Sp. Gorjah!

Svoji k svojim - ker bomo le - Mi vsi moči!

Ivan Klicar, Italijansko-abesinski konflikt

Vojna z Abesinijo se je začela. Stolpce časopisov polnijo vojna poročila, kakor za časa svetovne vojne. Ne samo politično, temveč tudi gospodarsko življenje stoji pod vtisom dogodkov v Afriki. Sunkoma so poskočile na vseh borzah cene za surovine, ki so v neposredni zvezi z vojno industrijo, kakor baker, svinec, kositer, nikel in staro železo. Dvig je prešel tudi na ostale surovine in celo na živila. Če bi ne bilo z oblaki zastrtega političnega horizonta, bi izgledalo, da prihajamo v novo gospodarsko konjunkturo. Po naukih meščanske narodne gospodarske vede se je svetovna gospodarska kriza začela z nadprodukcijo surovin v prekomorskih deželah, ki je povzročila splošni padec cen. Logično bi torej moralo biti gospodarske krize kmalu konec, čim se cene surovin opomorejo. Vendar tega niti največji optimisti ne pričakujejo. Nasprotno, kapital bega ves splašen iz države v državo in išče varne naložbe. Znaten priliv zlata beleži zlasti Amerika, onstran oceana se čuti evropski kapital še najbolj na varnem.

Deset mesecev nas sedaj že loči od začetka abesinsko-italijanskega konflikta. Decembra preteklega leta je mešana angleško-abesinska komisija pod vodstvom angleškega častnika Clifforda vršila merjenje v južni Abesiniji blizu italijanske Somalije. Pri nekem studentu v bližini vasi Ualual je zadela komisija na oddelek italijanske vojske, in sicer na ozemlju, ki leži celo na italijanskih zemljevidih 50 km od italijanske meje na abesinskem ozemlju. Med italijanskimi in abesinskimi vojaki se je vnel prepir in končno je prišlo do boja, v katerem je padlo na obeh straneh okoli 150 mrtvih in več sto ranjenih.

Spopad pri Ualualu je dal Mussoliniju zaželen povod, da nastopi proti Abesiniji. Zahteval je najprej od abesinskega cesarja 800.000 lir odškodnine in počastitev italijanske zastave. Ta je zahtevo odbil, češ, da so izzvali spopad Italijani, ki so prodrli na abesinsko ozemlje. Mussolini je odgovoril s pretnjami. Parniki, naloženi z vojaštvom, so začeli odhajati v Eritrejo in Somalijo. Negus je zaprosil za posredovanje Društvo narodov, ki je osnovalo preiskovalni odbor. Ko je po daljšem razpravljanju izrekel salamonsko rabsodbo, da ni niti Italija niti Abesinija kriva na spopadu, je bilo že davno jasno, da Mussolini hoče vojno z Abesinijo. Italijanski tisk ni več poskušal prikrivati, da hoče Italija podvreči Abesinijo v imenu evropske kulture. Pod okriljem Društva narodov je sledila ena konferenca drugi, komaj se je osnovala ena komisija za poravnavo spora, že je rodila drugo, ki pa tudi ni bila srečnejša. Italijanski diplomati so odvrgli vsako krinko in zahtevali proste roke v Abesiniji. Za kulisami se je vršila živahna kravja kupčija, Italiji so začeli ponujati na račun Abesinije vedno večje koncesije. Vsako ponudbo so delegati Italije odbili. Svet pectorice je končno obljubil dve abesinski pokrajini Denakil in Ogaden in zagotovilo primernega deleža pri eksploataciji ostalih delov »neodvisne«

države Abesinije. V tolažbo bi Abesinija dobila dohod do morja skozi angleško Somalijo. Trdoglavo so Italijani odbili tudi to ponudbo, zahtevali so vse. Sedaj pa je naenkrat stopila iz rezerve Anglija. Angleški zastopniki so preprečili vsako daljnjo koncesijo Italiji. Angleški tisk, ki se je doslej omejl več ali manj na suha poročila, je začel ostro obsojati italijansko početje, opozarjujoč na obveze, ki jih je Italija prostovoljno prevzela s članstvom v Društvu narodov. Italijansko časopisje ni ostalo dolžno odgovora. Ogorčeno je obdolžilo Anglijo skrajne hinavščine in sebičnosti. Na angleške grožnje o sankcijah je začelo razmotrivati o razmerju sil angleškega in italijanskega brodovja v Sredozemskem morju. Opozarjalo je Anglijo na premoč Italije v zraku in na ranljivost Malte proti napadom iz zračnega brodovja. Odgovor Anglije je bil presenetljiv, podvzela je celo vrsto varnostnih ukrepov na Malti v Gibraltarju in v Egiptu. Angleško brodovje se je začelo zbirati v Sredozemskem morju. Vsa resnost mednarodnega položaja je postala na mah očitna. Angleški lev, ki je izgledal star in betežen, zatopljen v lastne notranje težave, je pokazal svoje šape. Jasno je bilo, da je Anglija odločno proti vsaki vojni v Afriki in da ne namerava dopustiti, da bi storila Italija v Abesiniji isto, kar je z uspehom napravila Japonska na Kitajskem pred očmi Društva narodov.

Mussolini je stal naenkrat pred skrajno težko odločitvijo. Ali naj tvega napad na Abesinijo proti volji največjega svetovnega imperija? Še težje pa je bilo likvidirati abesinsko podjetje. Od januarja do septembra letošnjega leta je poslal okoli 200 tisoč mož v Eritrejo in Somalijo in jih opremil z vsemi tehničnimi sredstvi za vojno v tropski Afriki. Italijansko gospodarstvo se je že usmerilo na vojno. Mrzličen porast industrijske produkcije, povečanje denarnega obtoka, draginja in beg iz denarja v realne vrednote so tipični znaki vojnega gospodarstva. Kolonialne vojne so drage. Že samo prevoz skozi Sueški prekop požira devize, saj zahteva družba za vsako osebo 10 zlatih frankov, za tono pa 5.2 zlatih frankov. »Ne pošilja se zaman 200 tisoč ljudi v Afriko in ne zidata se zaman 2 milijardi lir« je izjavil ugledni italijanski diplomat. Ali naj Italija izda še dve milijardi, da likvidira abesinsko podjetje? Blamaža bi bila tako očitna, da bi je fašizem ne preživel. Mussolini se je odločil. Italija ne more več nazaj! 2. oktobra se je vršila »adunata«, smotra ljudskih množic pod vodstvom fašizma in 3. oktobra zjutraj so prekoračile italijanske čete mejno reko Maceb.

V svetovnem časopisju so se ponovno oglašali očitki na naslov Mussolinija, češ da je podjetje diplomatski slabo pripravil, ker se ni pravočasno informiral o stališču Anglije. Mussolini se je zavaroval proti tem očitkom z izjavo, da je v pogovoru z angleškimi diplomati ponovno načel abesinsko vprašanje. Zadnjič je to storil na konferenci v Stresi. Vendar so angleški diplomati dosleno odklonili vsako »ureditev« abesinskega vprašanja. Mussolini je najbrže mislil, da odklonilno stališče Anglije ne bo dosledno, zlasti če postavi angleško diplomacijo pred dovršena dejstva. Ko je pa septembra postalo jasno, da je angleško nasprotstvo resno mišljeno, so priprave že preveč napredovale, da bi mogel odpoklicati vojsko iz Afrike. Zato ni čudno, da je rajši prevzel ulogo igralca, ki igra »va banque« in stavi vse na eno karto. Gospodarski položaj Italije nujno zahteva izhod iz brezupne situacije.

Italija je najslabši člen v verigi svetovnega kapitalizma. Narava jo je precej mačehovsko obdarila v pogledu prirodnih bogastev. Manjkajo

ji mnoge važne surovine, katere potrebuje moderna industrija. Trgovska bilanca je trajno pasivna, tako n. pr. l. 1933 za 1.400 milijonov lir, l. 1934 pa vsled vojne že dve milijardi lir. Pasivnost trgovske bilance je tembolj občutna, ker jo ne izravnavajo več dohodki tujkega prometa in denarne pošiljke izseljencev. Državni proračun konča vsako leto z znatnim primanjkljajem, ki znaša n. pr. v proračunskem letu 1934-35 tri milijarde. Kritje se doseže redno z notranjimi posojili prisilnega značaja in tako je notranji dolg dosegel 110 milijard. Napihnjeni vojaški in policijski aparat požira ogromne vsote. Brezposelnih je bilo zadnja leta blizu dva milijona. Plače delavstva so neprestano padale. Pri označenih razmerah lahko prinese olajšanje v okviru kapitalističnega družabnega reda samo kolonialna ekspanzija. Abesinija krije v sebi zlato, baker, premog, azbest in nafto. Če jo Italija zavzame, lahko te prepotrebne surovine plača s papirnatiimi lirami. Vrhutega je Abesinija v višjih legah prikladna za naselitev italijan-skega prebivalstva.

Seveda je napad na Abesinijo težaven in nevaren tudi brez drugih mednarodnih zapletljiv. Abesinska vojska ima dobrega zaveznika v klimi in terenskih prilikah. Dežela je gorata, gostejši obljudeni del se nahaja v višini 1800 do 3000 m. Posamezni vrhovi dosežejo višino 4000 m. Velika ovira so zlasti globoke, tesne in strme rečne doline. Visoke planote pa trpe velikokrat na pomanjkanju vode. Ker leži dežela v tropskem pasu, tudi najvišji vrhovi ne dosežejo meje večnega snega in ledu. Sneg je v Abesiniji sploh redkost. Klimo označuje izmenjavanje deževne in sušne dobe. Od junija do konca septembra skoro neprestano dežuje, nato nastopi dolga sušna doba. Neprijetne so znatne razlike med dnevno in nočno temperaturo, čeprav je podnebje v splošnem vroče. Zamočvirjene rečne doline so leglo malarije in drugih tropskih bolezni. Po mnenju evrepskih opazovalcev lahko mobilizira Abesinija 1 milijon mož, ki so pa razen cesarske garde (150 tisoč mož), pomanjkljivo oboroženi. Na fronto lahko pošlje vsled prehranjevalnih težav kvečjemu pol milijona. Skoraj popolnoma primanjkuje artilerije, aeroplanov in tankov. Abesinija je tipična fevdalna država, cesarjevi vazali tkzv. rasi vladajo podložnemu kmečkemu prebivalstvu. Obstojata še tudi suženjstvo, sicer se pa Abesinija lagoma levi v modernejšo urejeno državo. V preteklosti so Abesinci pokazali ponovno znatne vojaške vrline. Vladajoči narod Amhara, ki šteje štiri do pet milijonov duš, je podvrgel okolna plemena (Gola, Somali), ki imajo deloma še primitivno plemensko ureditev.

Mussolini je zbral proti Abesiniji okoli 300 tisoč mož, ki so opremljeni z vsemi pripomočki sodobne vojne tehnike. Vodijo armado oficirji, ki že imajo izkušnje v kolonialnih bojih. Italijanski načrt je, zavzeti določen odsek in se nato utrditi in nadaljevati prodiranje šele, ko so dograjene ceste iz zaledja do fronte. Lahko smo prepričani, da bi Italija polagoma dosegla svoj cilj, kajti nesorazmerje v tehničnih sredstvih je le preveliko. Gotovo ne bi zavojevala Abesinije do naslednje deževne dobe, temveč bi zato rabila celo vrsto let. Tudi bi morala poslati še enkrat toliko vojakov v Abesinijo in še niso izključeni kaki delni neuspehi. Vendar je poraz kakor l. 1896 pri Adui le malo verjeten. Vojna med Bolivijo in Paragvajem, ki se je vodila od l. 1932 do 1935 v brezupni pustinji Gran Chaco, je pokazala, da lahko moderna tehnika premaga tudi največje naravne težkoče. Seveda lahko Italija doseže svoj cilj samo, če ima proste roke v Afriki in krit hrbet v Evropi. Ravno to pa je izključeno.

Politični razvoj zadnjega časa jasno kaže, da Anglija nasprotuje italijanskemu podjetju v Abesiniji, ker smatra, da so bitni interesi njenega imperija ogroženi. Že star angleški načrt predvideva umetno znižanje gladine abesinskega jezera Tana, iz katerega izhaja Modri Nil. Ob Modrem Nilu mislijo Angleži zgraditi jezove, ki naj zbirajo vodo za namakanje pustinj v Sudanu. Tukaj bi nastali obsežni bombažni nasadi, ki bi lahko oskrbovali z bombažem vso angleško industrijo. Vendar označeni gospodarski interesi ne povzročajo tokrat v prvi vrsti angleškega nasprotstva. Mussolini je ponovno izjavil, da se noče dotakniti angleških interesov in je pri tem brez dvoma mislil na jezero Tana. Angleži sploh nočejo, da se Italija ugnezdi na Abesinski visoki planoti, ker nočejo, da bi se število ranljivih točk njihovega imperija povečalo. Osnovna žila angleškega imperija je pot London—Gibraltar—Malta—Suez—Singapur. To že sedaj križa Italija na črti Sicilija—Tripolis. Z osvojitvijo Abesinije bi Italijani osnovali velik afriški imperij, ki bi to pot še enkrat ogrožal ob Rdečem morju. Anglija je v svetovni vojni uresničila stari sen angleških državnikov in uresničila izgraditev velike angleške vzhodne Afrike, ki jo naj zveže v celoti železniška zveza Aleksandrija—Capetown. Tudi to zvezo bi ogrožala Italija, ki bi zagospodovala v Abesiniji. Nevarnost gotovo ni takojšnja, vendar angleška diplomacija pri izgraditvi imperija nikdar ne misli samo na trenutni položaj, temveč pretehta tudi vse okoliščine, ki bi lahko oškodoval v bodoče varnost imperija. Gotovo se zaveda, da apetit imperializma v slučaju uspeha kvečjemu raste, kakor nam kaže nazorno prodiranje Japoncev na Kitajskem. Ostali razlogi, ki se navajajo kot vzrok angleškega odklonilnega stališča, kakpr n. pr. oziri angleške vlade na čuvstva drugopoltnih podanikov angleškega imperija in bojazen za ugled Društva narodov so gotovo podrejenega pomena.

Kakor so pokazali zadnji dogodki, se Anglija poslužuje v zaščito svojih interesov Društva narodov. Društvo narodov bi igralo brez energičnega nastopa Anglije tudi tokrat zelo žalostno ulogo. Tako pa je pod vplivom Anglije začel okorni aparat delovati. Ko je Društvo narodov ugotovilo napadalca, kar ni bilo težko, je začelo proučevati vprašanje sankcij proti Italiji. Tu so se pa že pojavile težkoče. Francija noče riskirati italijanskega prijateljstva, ki ga utegne potrebovati proti Nemčiji. Na drugi strani pa se ne more otresti obvez, ki jih ima kot članica Društva narodov. Pakt Društva narodov predvideva v prvi vrsti gospodarske sankcije in če bi te ne zalegle, bi morale končno slediti vojaške sankcije. Neizogibnost gospodarskih sankcij je uvidel Mussolini sam. Zavaroval pa se je proti vojaškim sankcijam in zagrozil, da bo odgovoril na nje z vojno. Sankcija, ki bi seveda takoj končala vojno v Afriki, je blokada italijanske obale. Italijansko časopisje blokado šteje med vojne sankcije, ki bi nujno izzvale vojno. Glede gospodarskih sankcij računa Mussolini, da se ne bodo izvajale preveč dosledno in da se jim ne bodo odzvale niti vse države, ki so članice Društva narodov. Ta račun je brez dvoma pravilen, vendar položaj italijanskega gospodarstva je tak, da ne more prenašati niti milih sankcij dalje časa. Na videz ima fašistična vlada na razpolago znatna denarna sredstva. Ukinila je 40% zlato kritje lire in s tem osvobodila zlati zaklad narodne banke za nakup surovin, ki jih potrebuje italijanska industrija. Poleg tega so zbrane pri narodni banki ne samo vse devize, temveč tudi vsi inozemski vrednostni papirji, katerih lastniki so italijanski državljani. Njihova vrednost se ceni na 3 milijarde švicarskih frankov. Vendar se zlati zaklad presenetljivo hitro topi. Znašal je začetkom junija

5828 milijonov lir, koncem septembra pa komaj 4251 milijonov lir, čeprav je obtok bankovcev medtem narasel za dve milijardi lir. Samo septembra se je znižal za 352 milijonov lir! Gospodarske sankcije bodo brez dvoma pogodile italijanski izvoz, uvoz (7 in pol milijard lir v l. 1934) pa bo morala plačati izključno v zlatu in devizah. Angleški časopis »Morning Post« je izračunal, da lahko Italija vzdrži gospodarske sankcije kvečjemu 16 mesecev, Lloyd George ji celo prisoja samo 9 mesecev odpora.

Namen Anglije je brez dvoma, da počaka na učinek gospodarskih sankcij. Če bi pa te ne zalegle, bo najbrže skušala doseči mandat Društva narodov, da izvede blokado italijanske obale. Navzlic grožnjam fašističnega časopisja, Italija ne bo v stanu, da na ta ukrep odgovori z vojno. Nahajala se bo takrat v tako neugodnem gospodarskem, političnem in vojaškem položaju, da bi vojna z Anglijo pomenila samomor. Če pride do spopada, lahko Anglija Sredozemsko morje hermetično zapre in uvede na ta način učinkovito daljno blokado. Italijanska vojska v Afriki se nahaja v past, iz katere ni izhoda. Pred njo v gorah abesinska vojska, ob obali angleške vojne ladje. Kapitulacija italijanske armade je neizbežna, saj prihajajo vse potrebščine skozi Sueški prekop. Še celo pitna voda se mora v znatnih količinah dovažati iz angleškega Adena. Značilno je, da so se italijanski delavci v Masaui pritoževali francoskim dopisnikom, da navzlic visoki plači ne morejo ničesar prištediti, ker morajo drago plačevati pitno vodo! Čeprav je vojna med Anglijo in Italijo malo verjetna, se vendar previdni Angleži pripravljajo tudi na to možnost. Vse posade v angleških oporiščih ob Sredozemskem morju so v strogi pripravljenosti, v Egipt in v angleško Somalijo so prispele čete iz Indije. Red Serusijev, s katerim so imeli Italijani toliko posla, se zopet zbira pod angleškim pokroviteljstvom ob meji italijanske Libije. Anglija bi gotovo našla v slučaju vojne prav kmalu zaveznike proti Italiji tudi v Evropi.

Likvidirati abesinsko pustolovščino je seveda za Mussolinija tudi skrajno težko. Če to takoj stori, znašajo stroški okoli pet milijard. Mussolini mora rešiti ne samo svoj prestiž, temveč dobiti mora tudi dejanske koristi, sicer postane njegov položaj nevzdržen. Skoro izključeno je, da bi mu to uspelo. Angleži ne bodo pristali na znatno večje koncesije, kakor jih je ponudil svet petorice v Ženevi. Ponudbo petorice je Mussolini ogorčen odbil, češ da ni zbiralec puščaj. Zdi se, da se bo moral fašistični diktator vendarle zadovoljiti s to ne preveč častno ulogo. Angleži mu bodo mogoče navrgli poleg Danakile in Ogađena še pokrajino Tigre z Aduo, seveda pod pogojem, da odpokliče vojsko iz Afrike. Gotovo pa ne bodo dopustili gospodarske in politične nadvlade Italije na abesinski visoki planoti. Samo nadvlada pa lahko poplača stroške in opraviči žrtve, ki so in še bodo padle v daljni afriški deželi.

Težko je pregledati vse posledice neuspeha italijanskega fašizma v Abesiniji. Umik pomeni brez dvoma velik udarec, ki ga fašizem ne bo mogel preboleti. Razumljivo je, da se svetovni proletariat z redko enodušnostjo zavzema za dosledno izvajanje sankcij proti Italiji. Zaveda se, da pomeni poraz italijanskega fašizma udarec celokupni svetovni reakciji, ki je še vedno na pohodu. Moralni efekt fašističnega poraza odtehta dejstvo, da se bo vsaj začasno ojačil mednarodni položaj fašistične Nemčije. Tudi Nemčija, ki se sedaj šele pripravlja na imperialistične podvige, bo doživela svojo Abesinijo. Fatalna usoda vseh protinarodnih diktatur je, da se pri hlastanju po zunanjepolitičnih uspehih spotaknejo ob realna dejstva.

B. Traven, *Rajstvo boga*

Pri mnogih starih narodih — in ne vedno samo pri barbarskih — so bili bogovi ustvarjeni po človeški podobi; ljudje so dali bogovom vse človeške lastnosti, vse človeške grehe in kreposti. Fabrikanti judovske in krščanske vere pa so ustvarili človeka po božji podobi, samo da bi napravili izjemo. Vendar pa je končni uspeh v obeh slučajih isti in docela ustreza smotru, ki so ga skušali doseči: skušali so namreč pokazati, da je človek božje ali vsaj bogu podobno bitje in ima zato pravico, da vlada nad vsemi bitji, ki niso podobna bogu. Vse bogove: poganske, judovske in krščanske je ustvaril človek. Le v prav redkih slučajih pa se da pokazati, kako enostavno se je bog rodil ali pa bil fabriciran, kajti tisti, ki imajo od vere dobiček, okade postanek boga z misticizmom.

V mnogih krščanskih deželah, zlasti pa v Severoameriških združenih državah je kaznovan radi bogokletstva vsak, ki bi skušal pokazati resnično zgodovino postanka judovske in krščanske vere. Nasprotno pa ni nikako bogokletje, če preiskuješ postanek takozvanih poganjskih bogov in če dognanja svojega preiskovanja kje priobčiš. In ker te pri raziskovanju poganjskih ver nihče ne ovira, nego si često še bogato poplačan, zato na ta način lažje doženeš resnico. Če pripovedujem tu zgodbo, kako se je rodil neki indijanski bog, sem napravil to s trdnim prepričanjem, da ni na zemlji niti ene vere in je tudi ni bilo, kjer bi se bog ali bogovi ne rodili na sličen enostaven in naraven način.

Ko je Hernan Cortes osvojil Mehiko, je priredil ekspedicijo v Honduras. To ekspedicijo je organiziral zato, da bi našel vodno pot od Atlantskega do Tihega oceana; kajti v tistih časih se je mislilo, da sta severoameriški in južnoameriški kontinent samo dva velika otoka, med katerima se razprostira morje.

S to ekspedicijo je dospel Cortes do jezera Peten, ki je zelo veliko jezero v današnji Guatemali. Na otokih tega jezera kakor tudi ob njegovih bregovih je našel Cortes Indijance, ki so izkazovali Špancem vprav ganljivo gostoljubnost.

Radi dolgotrajnega potovanja po neprehodni džungli, preko gora, močvirij, rek in po puščavnatih pokrajinah je bila Cortesova armada popolnoma izčrpana. Vlekla se je samo še zato dalje, ker bi ne preživela več povratka preko tega ozemlja. Če bi Cortes ne našel tod gostoljubnih Indijancev, ki so napravili vse, da se je sestradana in izčrpana ekspedicijska armada zopet opomogla, tedaj bi vse vojaštvo v džunglah in močvirjih žalostno poginilo. Ekspedicija je bila sama po sebi prav malo uspešna in štejemo jo med katastrofalne napake španskih osvojiteljev v Ameriki.

Indijanci, živeči okrog jezera Peten, so Špance zopet nakrmili, jih oskrbeli za nadaljno potovanje in storili vse, kar sploh lahko store res gostoljubni ljudje za tiste, ki so pomoči potrebni.

Da bi se izkazali tujcem popolnoma uslužne in bi jim ne odrekli nobene želje, so se dali vsi domačini radi krstiti in so postali kristjani. V dveh dnevih so bili vsi Indijanci, ki so se zbrali tam radi praznika, krščeni; v svoji veliki dobrotljivosti in miroljubnosti so dovolili belim, da so jim razbili bogove in svetišča; ko so opazili, kako se beli tega razdejanja vesele, so veselo opazovali razburjeno divjanje Špancev. Smatrali so vse skupaj za nekako komedijo.

V tistih krajih so živeli Indijanci prav skromno od bogatih darov, ki so jim jih nudili veliko jezero in gozdovi naokrog, in niso imeli niti zlata niti srebra niti dragocenih kamnov niti niso vedeli za kraje, kjer bi se kopalo zlato ali srebro. Zaradi tega se Cortes zanje ni mnogo zanimal. Čas, ki ga je pri njih preživel, je smatral prav za prav za izgubljen. Zato je skušal te kraje čim preje zapustiti in je priganjal menihe, ki so spremljali njegovo armado, naj se podvizajo pri spreobrnjevanju poganov, ker ni bilo tam nikakega zaslužka.

Da bi se pa velika slovesnost splošnega spreobrnjenja izvršila s čim večjim pompom in da bi prepričal obenem Indijance o silni moči belcev, je Cortes zapovedal, da se morajo na dan splošnega krsta izstreliti topovi, njegovi konjeniki pa bi naj pokazali nekaj vojaških vaj.

Indijanci, ki kaj takega še nikoli niso videli, so bili seveda močno začudeni. Grmenje topov, konjeniški turnirji in vse meniško onegavljenje je res napravilo na spreobrnjence vtis, kakršnega so si menihi tako zelo želeli. Indijanci naj bi se prepričali, da morajo imeti ljudje, ki znajo vse te čudovite umetnije napraviti, boga, ki je močnejši od njihovega indijanskega boga.

Najbolj pa niso na Indijance vplivali grmeči in ogenj bruhajoči topovi, nego jezdec in konji. Ker na ameriškem kontinentu ni bilo konj, Indijanci konj sploh še niso videli. Jezdeca in konja so smatrali za eno bitje. In to bitje se jim je zdelo najstrašnejše vseh pošasti, kar se jih le da predstavljati. Vsako je imelo po štiri noge, teklo je hitreje ko najhitrejši tekač, imelo je dve glavi in sicer človeško, potem pa še čudno podolgasto glavo z velikimi okroglimi očmi, imelo je dolgo bodico, jezdečevo sulico, in kratek nož, meč, s katerim je na obe strani sekalo.

Cortes je gostoljubne Indijance popolnoma izropal in jih ni za njihovo gostoljubno pomoč prav nič poplašal — razen, da jim je pokazal, kako se lahko operejo svojih grehov, o katerih dotlej sploh niso vedeli.

Ko pa je prišel dan odhoda, se je odločil, da jim bo vendar nekaj zapustil, kar bodo smatrali za zadostno plačilo; ni namreč maral, da bi se spominjali belcev kot velikih skopuhov. Da bi jim izkazal hvaležnost, je ponudil domačinom pri odhodu kot znamenje trdnega prijateljstva hromega konja, ki bi ga itak na poti samo oviral.

Indijanci so to darilo sprejeli z razburliivimi kretnjami in govori — kakor ljudje, ki se takega knežjega plačila za usluge niso nikoli nadejali.

Torej — Cortes je prijaznim gostiteljem podaril konja. Ni jim pa povedal, kako naj konja hranijo in kako naj skrbе zanj. Tisočeri in tisočeri Indijanci so prispeli iz vseh okoliških pokrajin, da bi videli in občudovali konja. Ker je bil konj tako tesno povezan z misterioznimi belimi bradači, ki so znali delati grom in blisk, so Indijanci konja globoko spoštovali. Ponujali so mu najlepše cvetice za žrtevno darilo.

Toda božanska žival ie vsa ta darila samo ponosno povohala in zaničljivo odvrnila od njih glavo.

To pa ie nedolžne otroke te sončne dežele prav razžalostilo. Molili so in peli, plesali in prirejali slavnostne procesije, samo da bi božjo žival pomirili.

Končno je rekel neki star čarovnik: »Kaj ne vidite, da je božje bitje ranjeno na nogi. Ozdravite ga vendar.«

Indijanci so nakopičili sedaj pred konjičem cele gore pečenih divjih puranov; kajti pečene purane smatrajo Indijanci za jed, ki jo naj uživajo ranjenci.

Čeprav so položili purane na lepo izbrušene pladnje in jih obložili s cveticami, sadeži in dišečo zelenjavo, je konjiček vendarle samo stresal z grivo in nepotrpežljivo stopical z nogami.

To stopicanje pa je vdahnilo Indijancem novo misel. Izbrali so lepo devico in jo ponudili konju. Toda konj je bil preponosen, da bi to ljubko darilo samo povohal. Saj je bilo tudi razumljivo. Dekle je bilo rjavo, konjiček pa je bil vajeen samo belih devic.

Čeprav je imel tu hrom konjiček redko priložnost, da bi živel kar najsrečnejše življenje, ki ga je sploh kedaj živel na zemlji kak konj pri ljudeh, čeprav je bila ta nebeška stvar samo nekaj sto korakov oddaljena od najlepših travnikov, poraslih s sočno zeleno travo, čeprav so bila indijanska polja polna najlepše koruze, je morala vendar nedolžna žival umreti za lakoto. Neki dan se je zleknila in konec je je bilo.

Indijanci so stali polni strahu in praznoverske preplašenosti okrog trupla božje živali. In ker so se bali njenega maščevanja, ker so z njo tako slabo ravnali, da je rajši umrla, so naročili spretnemu kamnoseku, naj izdelata kip konja, ki so ga nato postavili v svetišče.

Tri in dvajset let kasneje, leta 1618, sta prispela k tistemu jezeru dva frančiškana, da bi spreobrnila pogane. Odkar je zapustil Cortes to deželo, ni prišel vanjo noben beli mož več.

Meniha sta stopila v svetišče in kako sta se začudila, ko sta našla v njem ogromen kip konja — v deželi, kjer so konji sploh neznani.

Takoj nato pa svojim očem nista več verjela, ko sta opazila, da smatrajo Indijanci ta kameniti kip za najvišjega boga. Meniha pa sta postala docela zmešana, ko sta zagledala za kamenitim konjem visok lesen križ. Dognala sta, da molijo h konju kot k edinemu resničnemu bogu groma in bliska.

Razumljivo je, da je poročilo obeh menihov zbudilo silno razburjenje med ljudmi, ki so preiskovali deželo in indijansko zgodovino. Nastale so najbolj divje vesti in ugibanja, kako se je zgodilo, da časte Indijanci v tej daleki pokrajini konja s križem kot boga. Vsa domnevanja bi morda spravila raziskovalce indijanske zgodovine na najbolj napačna pota, če bi ne našli v pismu, ki ga je pisal Cortes Karlu V., kratke opombe, ki je ta dogodek docela pojasnila.

Prevedel Talpa

Henri Barbusse, Na koncu sveta

Toda Termite, ki je ležal na skupnem slamnatem ležišču zviti kakor svizec, je bil še buden. Dvignil je svojo kosmato glavo, drobnel je, kakor bi ga nameravali zapreti v past, mahal je z bakreno marko na rokah in je rekel: »Ne, to ne zadošča! Treba je misliti, toda treba je misliti z lastno čepinjo! Ne pa s čepinjo drugih!«

Ljudem se je zdelo to prav smešno in so dvignili glave. Medtem pa se je zapletel Termite v preišljevanja, ki jim nisi videl konca.

Neki hudomušnež je zaklical: »Pozor, sedaj bo začel takoj govoriti o militarizmu!« To je bil Pinson, ki sem ga poznal kot bistro glavo.

Toda Termite je nadaljeval: »Da, militarizem, to je vprašanje!«

Vsi so opazovali tega kosmatega pedenj človeka, ki je metal, ležeč na mračni slami, okrog sebe velike besede o splošnem pobratimstvu, in vsi

so se mu smejali. In postava malega Termite je metala nekako kitajsko senco na preluknjano platneno zaveso na strešni lini.

Nekdo ga je vprašal: »Torej hočeš reči, da boš niso militaristi?«

Toda Termite je vrgel aduta? »Seveda, za hudiča, tega ne rečem!«

Pinson je sedaj zadovoljno ugotovil: »Nu, sedaj ti je pa zamašil gobec!«

Neki črnovojnik, ki je bil prav pošten, je povzel besedo; obrnil se je k Termitu in rekel: »Jaz, moj dragi, jaz sploh tako daleč ne iščem in tudi nisem tako zviti kakor ti. Jaz vem samo, da so nam skočili v hrbet in da si nič drugega ne želimo, kakor mir in mirno življenje z vsem svetom. Da, pri nas doma, na primer, vem — —«

Toda Termite se je raztogotil in je zakričal: »Ti veš! Kaj veš? Prav nič ne veš! Ti si samo uboga majhna domača živinica kakor milijoni tovarišev! Povezali so nas kakor živino, ne dopuste nam pa, da bi se spoznali kot ljudje. Ti nam samo povedo, kar nam hočejo povedati, ali nam pa nič nepovedo in ti verjameš vse! Reko ti: ,To in ono in ono in to moraš čutiti v srcu'. Reko ti — —«

Čutil sem, kako se me je napram Termitu oprijemala neka mračna ogorčenost... Presekal sem ga: »Reko! Reko! Kdo pravi?«

Termite je odgovoril: »Vladajoči pravijo!«

Ta hip se je pojavila v sivini ulice postava Marcassina, ki je bil namenjen k nam.

Nekdo izmed poslušalcev je milostno priporočil: »Pozor, Termite, veliki bonc prihaja! Sedaj pa zapri gobec!«

Toda Termite je rekel: »Prav nič se ne bojim povedati, kar mislim.« Toda takoj je začel tiše govoriti in se je splazil po slami v sosedni prostor, ki je ležal poleg naše spalnice. Smejali smo se še dalje.

Margat se je zresnil in rekel: »Zmeraj bosta dve vrsti ljudi: tisti, ki serjejo v druge, in tisti, ki so posrani.«

Vprašali so ga: »Zakaj pa se je čudak prostovoljno javil?«

Črnovojnik, ki je izrazil splošno mnenje, je rekel: »Doma ni imel niti grižljaja za žrtje.«

Ko je stari vojak to povedal, je zazdehal, stegnil vse štiri od sebe, stresel slamo in pristavil: »D drugega nimamo kaj reči. Moramo pač sodelovati. Zlasti, če drugače ne moreš.«

Nato je prišel čas spanja. Hlev je spredaj in na strani zija, toda zrak ni bil mrzel.

Remus je rekel: »Končno, hvala bogu, končno!«

Zleknili smo se drug poleg drugega v slamo. Mož, ki je ležal tam v črnem kotu, je vpihnil luč.

Orango je zamrmral: »Ko bi že bilo vojne konec!«

Margat je znova začel: »Ko bi vendar prišel h kolesarjem!«

Nato je vse utihnilo. Vsak je premišljeval o svoji nedoločeni, dalekosežni srčni želji. Blia je zmeraj enaka želja, ki so jo zmeraj na isti način izražali kakor Margat. Bolj in bolj se je spuščala noč na nas, ki smo ležali na slami. Zleknili smo se. In zaprli oči.

Pod vasjo je stanovala v prostorni, roza pobarvani hiši kmetica, ki se je smehljala z mežikajočimi očmi. Če sem prišel iz dežja ali megle ali prepojen z mladostjo v njeno bližino, sem jo gledal z vso svojo dušo. Imela je majhen nosek in velike oči. Na njenih ustnicah in zatilniku se je bleščal rahel plav puh, ki se je zdel kakor zlata zrnca. Nje mož je bil v

vojni. Vsi so ženski dvorili, in kadar smo šli mimo nje, se je navadnim vojakom smehljala. Prav rada je klepetala s podčastniki, če se jo je pa mimogrede dotaknil častnik, je od spoštovanja obstala kakor okamenela. Mislil sem nanjo in pozabil sem Mariji o tem srečanju pisati.

Mnogi so spraševali o kmetici in so menili: »Ali bi se dalo pri njej kaj opraviti?« Toda mnogi so odgovorili: »Nič.«

Bilo je posebno svetlo poletno jutro. Jutranjo juho smo poklepali v kašči. Tovariši so se kratkočasil s pijanim tovarišem, ki so ga jezili in dražili. Od časa do časa so ga obrizgali z vinom, da bi se še bolj raztogotil. Ta nedolžna zabava je sličila nekoliko nastopom, ki jih je povzročal Termite s svojim govoričenjem o militarizmu in svetu. Toda ta vrsta zabave me ni mikala in zato sem se odpravil.

Šel sem po tlakovani vaški cesti navzdol. Cvetlično popje je po vrtilih in živi meji stegovalo množico majčkenih rokie, ki so bile še zelene in zaprte. In na jablanah je viselo rozabelo cvetje. Povsod se je hitro pojavljala pomlad. Sedaj sem se bližal roza pobarvani hiši. Poslopje je stalo na samoti ob deželni cesti in je privabljal k sebi vse sončne žarke. Obotavljal sem se. Šel sem mimo. Koraki so mi postali počasni in težki. Nato sem zopet obstal. Potem sem stopil k vratom. Skoroda proti svoji volji sem vstopil.

Najprej samo svetloba! Pravokotni sončni otok je razmetaval svetlobo v kuhinji po rdečem tlaku iz opeke. Lonci, skodele — vse se je bleščalo v svetlobi. In ona je bila tu! Stala je poleg izliva. Imela je gole roke in gol tilnik. Medtem ko je stala v rdeče blesketajočem se svitu tal in v zlatu bakrene posode, je zlivala v lesketajoče se vedro vodo, ki je curljala vanj kot srebrna nitka. Preko njene kože je hušnila zelenkasto se sveteča svetloba.

Vedel sem, da se je zmeraj in vsakomur smehljala. Toda bila sva sama. Čutil sem, da je vzbrbotala v meni divja strast. V meni je zavladala moč, ki je bila močnejša od mene, in ta moč je hotela njeno podobo posiliti. Od sekunde do sekunde je postajala lepša. Njena obleka, ki se ji je bočila na telesu, je mojim očem kazala njeno postavo. Nad njenimi lesketajočimi se čevlji se je treslo in trzalo njeno krilo. Opazoval sem njen tilnik in njeno grlo in vse, kar se je tam tako skrivnostno začinjalo. Močar duh je plaval krog njenih ramen. To je bilo kakor resničnost njenega telesa. Pognalo me je k njej, stopil sem k njej in niti besede nisem mogel spraviti iz sebe.

Glavo je imela nekoliko sklonjeno. Pod gosto tančico njenih las so se stikale obrvi. Oči ji je zasenčil nemir. Bila je vajena, da so jo moški otročje in opičje gledali. Toda ta stvar ni bil namenjen meni! Njen suhi smeh me je zadel, izmaknila se mi je in mi pred nosom zaloputnila vrata.

Vrata sem zopet odprl. Sledil sem ji v podstrešnico. Nekaj sem zajeceljal. Njena navzočnost se me je zopet dotaknila. Stegnil sem roko po njej. Iztrgala se je. Toda vzemirila se je od strašne groze.

Kajti zidovje in stropni tramovi so se nenadoma zrušili, zagrmel je grom, v stropu se je odprl strašen prepad in vse je zajel črn ogenj. In medtem ko me je vulkanični pritisk vrgel ob steno, medtem ko so moje oči zagorele, ko so se mi ušesa raztrgala in mi je razbijalo po možganih, sem videl, kako so ženo strahotno zajeli rdeči in črni oblaki. Okrog in okrog iztrgano in razbito kamenje. Žena se je dvignila ko strah in se vila v belordečkasti zmešnjavi obleke in perila. In nekaj ogromnega, nekaj docela nezakritega in iz drobovja izvirajočega, kar je molelo od sebe

dvoje nog, me je udarilo v obraz; v ustih sem začutil okus žive krvi. Meral sem kričati in požirati. Po tem strašnem poljubu je bila še zmeraj v meni strast, hrepenenje po objemu je še zmeraj napenjalo moje roke, ki sem jih bil iztegnil po ženski lepoti. Vrtinec pare in pepela in strašnega groma, ki je tako veličastno zagrmel, me je požrl. Končno se mi je posrečilo, da sem se izvil iz zidovja, ki se je zibalo sem in tja prav kakor jaz. Nato se je hiša sesedla vase. Medtem ko sem se rešil po spolzkih tleh, so me praskali kamni, in so ko nori drčali navzdol, čutil sem šum lomečega se kamenja, njegovo padanje, ki je dvigalo puščobne prašne vrtince. In bilo je krog mene kakor divji šum peroti.

Nevihta izstrelkov je zagrmela vprav na to mesto. In malo dalje se vojaki kar niso mogli od začudenja odpomoči, kajti videli so, kako se je tik pred njimi hiša po sredi pretrgala. Nihče ni mogel bliže, tako strašno so treskali izstrelki, ki so udarjali vsepovsod, in pri vsakem novem gromu so odstrelki preluknjavali hišo. Vojaki so stali v varstvu nekega zida in opazovali, kako se je ta ruševca se stavba pobliskavala v oblakih pare, svetlečih se bliskih in umetnem viharju.

Nekdo izmed tovarišev, čigar pogled je bli ves zmeden, mi je dejal: »Toda, saj si ves krvav!«

Bil sem še vedno, kakor bi me zadela strela, vznemirjenje mi je odvzelo vsako moč in zrl sem na hišo, na to človeško hišo, ki je imela razbite kosti in hrbtenico.

Hišo je razbilo od vrha in prednjo steno je vrglo na tla. Če se je za nekaj sekund zaiskril blisk, smo videli samo še odprtine izgorelih sob in geometrične črte kaminov. Na ogrodju postelje je ležala blazina, podobna izruvanemu črevesju. V nadstropju je ostal kos tal, njihova temna barva se je iz vsega svinčeno svetila, in tam smo opazili dva ubita častnika. Bila sta prestreljena in sta kakor prikovana sedela pri mizi. Tam sta prav tedaj, ko je udarila strela, zajtrkovala. Zajtrk je moral biti prav dober, kajti razločili smo jasno krožnike in kozarce in šampanjsko steklenico.

»To sta poročnik Norbert in poročnik Ferriere,« je rekel nekdo.

Eden izmed teh strahotnih gostov je sedel pokonci. Smejal se je z razbito čeljustjo, ki se je zdela za polovico podaljšana in je zijala v glavi. S svezanim gibom, s svojim prav zadnjim gibom je dvignil častnik roko, ki je v tem položaju odrevenela. Drugi si je podpiral komolca na rdeči namizni prt. Njegovi lepi plavi lasje niso bili še prav nič razmršeni, toda izraz mu je bil strašno napet, obraz mu je bil onečeden od svita krvi in pokrit z brezobličnimi madeži. Oba mlada moža sta bila zastrta v grozo in vendar sta se zdela pravcati podobni mladosti in veselja do življenja.

Nekdo je zaklical: »Tam je še tretji!«

Tretji, ki ga spočetka nismo opazili, je visel v zraku. Roke so mu bingljale, hlače so mu bile pribite na tram in tam je strmo visel na steni. Ker je visel na steni, ga je obdajala mlaka krvi in bil je podoben senci, ki se je širila v brezkončno dolžino. Pri vsakem novem strelu so se iskrili okrog njega odstrelki in ga stresali; zdelo se je, kakor bi tega mrliča slepa sila uničevanja ljubkovala in ga vabila k sebi.

To mrliško strašilo, ki je tako viselo, je nudilo pogled nečesa, kar je strašno vplivalo.

Tedaj pa je Termite povzdignil svoj glas in rekel: »Ubogi dečko!« Termite je zapustil zavarovano mesto za zidom in vsi so mu začeli klicati: »Kaj si nor? Saj je vendar že mrtev!«

Tam je stala lestva. Termite je zgrabil lestvo, je zavlekel k razbiti hiši, ki so jo vsako minuto obkrožali roji odstrelkov.

Poročnik je zakričal: »Termite, prepovedujem vam, da hodite tja, saj vendar nič več ne pomaga.«

Toda Termite se ni ustavil, tudi obrnil se ni, nego je samo odgovoril: »Gospod poročnik, jaz sem gospodar svojih kosti!« Prisloni je lestvo, splezal po njej in snel mrtvega. Nad mrtvim in živim, ki sta drčala po steni navzdol, je vzkipele hrum mračnih udarcev in belih oblakov. Termite je splezal z mrličem na tla. Prav spretno ga je položil na tla, kjer je nato mrlič sključeno obležal. Nato je Termite stekel k nam, zadel se je ob stotnika, ki je vse to videl.

Stotnik je rekel: »Povedali so mi, da ste anarhist. Toda vidim, da ste hraber mož, in to je že dobra polovica Francoza!«

Stotnik mu je pomolil roko. Termite je zgrabil za roko, in poskušal je napraviti tako, kakor bi se ta čast njega prav malo tikala.

Ko je zopet stopil v našo vrsto, je dejal: »Ne vem, zakaj. Saj je bedasto. Toda ko sem videl fanta takole viseti, sem pomislil na njegovo mater!« In ko je to izrekel, si je z roko razmršil gosto brado.

Vse ga je spoštljivo občudovalo, kajti najprej si je upal splezati gor in potem je kot zmagovalec prišel skozi železno točo. Med nami ni bilo nikogar, ki bi si vroče ne želel, da bi prav tako uspešno napravil isto, kar je napravil Termite. Seveda, tega svojstvenega vojaka sploh nismo razumeli.

Za nekaj časa je obstreljevanje ponehalo. Rekli smo: »Sedaj je končano.« Vse se je zbralo okrog Termita. Za nas vse ga je nekdo vprašal: »Torej ti si anarhist?«

Termite je odgovoril: »Ne, jaz sem internacionalist. Samo zato sem ga rešil!«

Vsi so se začudili.

Termite je skušal svojo misel še bolj razložiti: »Razumete, jaz sem proti vsem vojnám.«

»Protí vsem vojnám? — — Toda včasih le mora biti vojna. Na primer obrambna vojna.« Termite je trdovratno odvrnil: »Ne, samo napadalne vojne so. Kajti če bi ne bilo napadalnih vojn, bi tudi ne bilo obrambnih vojn!«

Novo začudenje.

Kmalu smo se pomirili in se pogovarjali dalje, samo da smo kaj govorili, in potikali smo se po cestah, nad katerimi je še vedno lebdela nevarnost. In ceste so često zatemneli naokrog frčeči odstrelki, ki so prišumeli pod nebom, ki je bilo še polno strahotnih iznenadenj. Nekdo je rekel: »Hvala bogu, da taki ljudje, kakršen si ti, niso vsaj mogli onemogočiti Franciji, da bi se pošteno pripravila na vojno.« Termite je odvrnil: »Žal, ni bilo dovolj ljudi, kakršen sem jaz, da bi to preprečili. Če bi bilo le nekaj takih, kakršen sem jaz, bi vojne sploh ne bilo!«

»Moraš to že povedati bošemu in drugim, ne nam!«

Termite je odvrnil: »Vse je treba povedati, vsem na vsem svetu! Prav radi tega pa sem internacionalist!« Termite se je potuhnil in je odšel

k drugi skupini. Njegov nasprotnik je nepotrpežljivo zamahnil, ker ni ničesar prav razumel, in je rekel: »Nič ne de, Termite je boljši od nas vseh.«

Polagoma se je zgodilo, da so začeli ljudje o nekaterih vprašanjih izpraševati s samoumevnostjo, ki sem se ji moral smejati in ki sem se moral nadnje često celo jeziti. Tako so ga ta teden vprašali: »Ali pomenja vse to streljanje novo ofenzivo, ki jo pripravljajo?«

Toda Termite ni vedel nič več ko vsakdo drug.

Prevedel bt.

Knjige in knjižnice

Knjige Cankarjeve družbe za leto 1936

Idejno usmerjena, umetniško in znanstveno podčrtana socialna književnost se mora pri nas boriti z mnogimi težkočami. Produkcija in konzum socialne književnosti sta vezana na slabe pogoje, ki jih ustvarjajo naše ozke vsakdanje razmere. Življenjski standard onih, ki so jim knjige namenjene, je skrajno slab in treba je mnogo požrtvovalnosti, da najde koristna knjiga svojo pot. Če govori danes meščanska družba tudi o krizi knjige in kulture spričo ogromnih materialnih sredstev, ki so se nakopičila v njenih rokah, tedaj ni daleč do spoznanja, da stojimo na pragu v nove usodepolne čase. Že pokojni Ivan Cankar je omenil, da je kapitalistični proizvodni sistem vpregel v svoj voz znanost in umetnost. Umetnik in znanstvenik sta postala hlapca javnega mnenja, ki ga je ustvarila vladajoča družba. Iz bankerota meščanske kulture je le ena pot, pot znanosti in umetnosti skozi ljudstvo.

Pri vseh zaprekah, ki se pojavljajo v okoliščinah malega naroda, si je znala Cankarjeva družba ustvariti med Slovenci tradicijo in sloves. Njene publikacije so napredovale vsebinsko in umetniško od leta do leta.

Zbirka knjig Cankarjeve družbe za l. 1936 vsebuje pet ličnih knjig.

Običajni vsakoletni koledar prinaša za uvod znameniti del iz Marxovega »Komunističnega manifesta«. Ivan Toplikar izpravlja nato o razvoju kapitalističnega gospodarstva v Angliji, Franciji in Nemčiji do svetovne vojne. Na tridesetih straneh prikazuje poljudno gospodarsko dinamiko in socialne tvorbe predvojne družbe omenjenih držav. Tekst spremljajo mnoge slike. Zanimiv bi bil takile prerez skozi našo ožjo slovensko predvojno družbo, ki še čaka svojega socialna zgodovinarja.

— V. Grčar piše o kmečkem vprašanju, kjer prikazuje vzroke in stanje krize kmeta. Iz podane slike nastaja veliko vprašanje: Kako rešiti kmeta v današnji družbi? Odgovor si mora poiskati bravec, ki se zanima specijelno za to vprašanje — sam. Vsekakor pa je analiza kmetiškega gospodarskega stanja velika pridobitev v koledarju. Izborna je T. Mačkova črtica »Sluga Matej in njegov pes«. Pisatelj pripoveduje toplo in priprosto, njegovi liki so doživeti. — Poleg Samojevega in Molekovega prispevka (Kontrarevolucija) je zelo aktualna kratka informativna razprava o Abesiniji s preglednim zemljevidom in več slikami. Proze je v koledarju malo, nekateri znanstveni prispevki pa so preddolgi, dočim pesništvo sploh ni zastopano. Vsled tega pestrost koledarja zaostaja za dosedanjimi letniki, je pa znanstveno na višini. Velika pridobitev so tudi slike lesenih kipov T. Kosa in zelo posrečene risbe N. Pirnata.

Max Beer: Splošna zgodovina socializma in socialnih bojev — prevedel Talpa. 3. in 4. zvezek.

Prvemu in drugemu zvezku iz lanske letnih edicij sledita 3. in 4. zvezek monumentalnega Beerovega dela. Zgodovina je bistveni pripomoček za znanstveni študij. Le s pomočjo zgodovine je mogoč študij družbe in njenega razvoja. Historični materializem je znanost o materiji družbe, ki se je v zgodovinskih dobah preoblikovala in razvijala. V Beerovi knjigi so zabeležena dejstva tega razvoja. Marksistični svetovni nazor je vezan na zgodovinska dejstva, zato je študij zgodovine predpogoj za pravo znanstveno vzgojo v njegovo svetovnonazorsko smer. Cankarjeva družba, posebej pa še prevajavec Talpa, ki je Beerovo delo gladko prevedel v slovenščino sta ustregla mnogim znanja želim dušam in dala podlago za nadaljnji znanstveni študij socializma. — Beerova knjiga bo izpolnila mnoge vrzeli v naši znanstveni literaturi.

B. Kreft: Med potniki in mornarji.

Odlomek iz tega živahnega potopisa »Proročišče v Delphih« je izšel že v lanskem koledarju Cankarjeve družbe. Letos pa imamo pred seboj celoten potopis. Pisec nas vodi po Jadranu, mimo otoka Krfa v Grčijo, na obale Male Azije in zopet nazaj na Jadran. V svoje živahno pripovedovanje vpleta mnogo zanimivih epizod iz življenja, ki ga je spotoma srečavalo in razmišljanj o zgodovini (n. pr. Byron), o politiki (Kemal paša) itd. To je res pravo potovanje, ko ti vsaki trenutek prinese nekaj novega, česar se nisi nadejal. Najgloblje pa zajame Kreft svojo ožjo družbo, ki se je zbrala na ladji. Nanjo usmerja svojo grenko ost, ko razmišlja o njenem življenju in ko jo primerja z množico tistih, ki so izobčeni iz nje. Pretresljiva je zgodba o otoku smrti, pa tudi povest, ki jo govori o sebi je polna življenjske modrosti, ki jo izpove mlad človek — v tihem večeru na krovu ladje. Tudi srečanje in prijateljstvo z mornarji je prav živo opisano. — Ves potopis je ena sama izpoved mladega človeka, ki gre v svet, da spozna življenje, a najde mesto miru le razdvojenost sveta — razredno družbo.

T. Seliškar: Hiša brez oken. Seliškarska socialna povest »Hiša brez oken« je biser svoje vrste. Snov, zajeta iz vsakdanjosti, je obdelana čuvstveno in psihološko do potankosti. Ljudje iz hiše brez oken živijo pred nami in zdi se človeku, da jih gleda vsak dan okoli sebe. Hiša brez oken je simbol naše bolne dobe, je trhlo znamenje, ki ga odnese prva poplava. Zato so tudi ljudje, ki živijo v njej plod naše družbe, rana, iz katere klije ljubezen, hrepenenje, prokletstvo in neomajna vera v svetlo zarjo.

Seliškar je obogatil našo socialno književnost s svojo poezijo. V pričujoči knjigi pa nam je podaril eno najlepših slovenskih socialnih povesti. —n.

Andreas Latzko: »Sedem dni«. V sedanjih razburkanih dobi beremo vsak dan o novih mladih pisateljih in novih delih, ki jih pošiljajo založbe na knjižni trg. Dostikrat so ti pisatelji muhe enodnevnice, ki se izpišejo že po prvem delu. Kar pride za njim, je le še plitvo ponavljanje. Remarque je najboljši zgovoren vzor pisateljev te vrste.

Andreas Latzko ni tak. Ni več mlad — v šestdesetem letu je — toda v njegovih delih je toliko mladostne svežosti, da mu človek teh let ne bi prisodil. Trezen slikar je, realist, kakor Leonhard Frank ali recimo Barbusse, toda zmeraj in povsod borec z mladostnim ognjem. Med nemškimi socialisti pisatelji je nedvomno ena najmočnejših osebnosti.

V romanu »Sedem dni«, ki je izšel v izvirniku leta 1929., nam riše življenje v Nemčiji ob času »velike konjunktura«. Sedem dni pomeni božične praznike. Vsakdo jih doživi po svoje. Bogat tovarnar avtomobilov drugače kakor zagrenjen delavec, spet drugače nekdanj vsemogočni pruski častniki in mlad idealen zdravnik. Med temi ljudmi in vihravo žensko se pleče roman, vročično se zaganja kvišku in pada v globine do katastrofe. Vseskozi je živa slika dandanašnjega življenja brez pravih idealov, brez pravih ciljev. Naš pesnik Mile Klopčič je prevedel to delo. Reči moramo, da ga je posrečeno posadil med nas. Prevodu se pozna, da se je prevajalec poglobil vanj. Opremo je oskrbel Mitja Svigelj. Izšla je v založbi »Evalit«.

Heinrich Mann: »Profesor Nesnaga ali konec samosilnika«. Založba »Evalit«, ki izdaja že tretje leto bogat knjižni program, nas je prijetno presenetila s knjigo, ki jo je pravkar izdala. Prinesla nam je sloviti roman Heinricha Manna »Profesor Nesnaga«, ki ga štejejo po pravici za največjo stvaritev tega znanega nemškega pisatelja.

Pred štirimi leti so igrali film »Sinji angel«, ki je bil posnet po pričujočem romanu, ki je imel ogromne naklade in nazadnje doživel usodo številnih knjig najpomembnejših nemških pisateljev — grmado, s katero si je sodobna Nemčija pritisnila najznačilnejši pečat na čelo.

Z vso jakostjo nam slika življenje profesorja-pedanta, katerega miselnost ne seže čez grške in nemške klasične. Njegovo življenje je neprestan boj z dijaki, neprestano lovenje »mladih zločincev«, ki ne bodo dosegli smotra razreda. Na lovu za njimi ga zanese usoda k lahkoživi plesalki, ki ga zaplete v svoje mreže. Zaradi nje propade, toda preden se pogrezne na dno življenja, zbere še kakor ranjena zver vse svoje moči in se nad »Mladimi zločinci« maščuje.

Delo, ki je v svoji zasnovi nenavadno globoko, izdaja Mannovo poznavanje življenja v vseh globinah človeške duše. Prizori, ki nam slikajo notranje boje propadlega profesorja, ki začne slutiti, kakšno je življenje v resnici, morajo pretresti vsakogar.

Knjiga bo vsakemu vzgojitelju, zlasti profesorju resen učbenik, kako mora zajeti življenje mladih, kipečih duš, da bo mogel dati mladini to, česar je potrebna in kar od nje zahteva.

Edgar Allan Poe: Zgodbe groze. Poe, eden najslavnejših pisateljev, kar jih je doslej dala Amerika, oče ameriške kratke novele, obravnava v svojih črticah zanimive psihološke probleme s tako bistro-

umnostjo in logiko, da se moramo čuditi. Njegova forma je mojstrska. V pričujoči knjigi so zbrane njegove najpomembnejše novele: »Zlati hrošč«, vzor duhovite in fantastične detektivske zgodbe, »Slučaj Valdemar«, ki se peča s problemom hipnotiziranja umirajočega človeka, »Doživljaj v mrzlih gorah«, ki mu je vsebina telepatički prenos misli, »Vodnjak in nihalo«, ki opisuje grozotne občutke žrtve španske inkvizicije, in »Črna mačka«, ki slika pod pritiskom neke čudne, nerazumljive sile izvršen umor lastne žene. Knjiga je torej nad vse pestra in razgibana.

Prevod je oskrbel Boris Rihteršič. Knjiga je izšla v rodbinski knjižnici založbe »Evalit« v Ljubljani.

Björnson Björnstjerne, Veseli fant. — Tako čudno skrivnosten je daljni sever s hladno mistiko svoje prirode. Tudi tamkajšnji ljudje so nenavadni, nam docela tuji, pa vendar — blizu. Iz številnih del nordijske književnosti smo jih že spoznali. Hamsun, Strindberg, Ibsen, Lagerlöf, Undsetova in Björnson so jih pokazali v vsej njihovi globokosti in prirodnosti. Zlasti Björnson, ki nam je bil doslej še skoraj tujec, jim je proniknil v dno duše, jih pokazal v njihovih najskrivnostnejših trenutkih. Med njegovimi deli je nedvomno najbolj priljubljen »Veseli fant«, ki je izšel nedavno v prevodu v rodbinski knjižnici založbe »Evalit«. »Veseli fant« je ljubka zgodba nežne ljubezni med hčerko bogatega kmeta in si-

nom kočarja, čudovita, pristrčna povest, iztrgana, kakor biser iz bolne školjke. Vsa trda, prirodna mehkost severa, kjer občutijo boj med človekom in naravo bolj kakor kjerkoli drugje, je skrita v njej. Björnson jo je napisal s takim globokim poznavanjem človeške duše, s tako občutenostjo, da diha iz njene slednje vrstice umetnik, človeški umetnik. Še nikjer niso dežele fjordov tako oživele kakor v »Veselem fantu«.

Dobre knjige za zabavo. — Eden, ki zna pisati detektivske zgodbe, ki imajo neko vrednost, je **Maurice Leblanc**, mož, ki je s svojim Arsenom Lupinom ustvaril junaka, ki bo preživel tudi Doyleovega Sherlocka Holmesa, Poejevega Lupena, Gaboriaujevega Lecocza in druge. Vzrok? Vsem tem suhim analitikom se pozna, da so plod fantazije, sicer res duhovite fantazije, toda samo fantazije. Lupin je živ, v vsaki svoji zgodbi, človek s telesom in dušo, s humorjem in manirami. To ga loči od njegovih literarnih prednikov in to mu bo tudi zagotovilo veliko število zvestih bralcev in občudovalcev, še takrat, ko bodo vsi drugi mojstri — detektivi — vseh mogočih zvenceh imen že pozabljeni.

Njegov priimek »gentleman-vlomilec« je v resnici najboljša oznaka zanj. Zato je imela založba »Evalit« prav srečno roko, ko je izbrala za svojo rodbinsko zbirko treh Leblancovih novel, in tako preskrbela svojim številnim čitateljem prijetno izpremembo.

Premnogim je delavska organizacija kot dežnik: spomnijo se na njo le, kadar jo potrebujejo. Proletarec pa mora pomagati delavski organizaciji vselej, ker s tem pomaga vsem in sebi.

*P*ROLETAREC!

Pomagaj nam med vse sloje razširjati revijo, ki bo izhajala že s prvim januarjem v novi obliki. Saj boš vendar lahko stopil ponosno pred vsakogar, ker mu boš nudil revijo, ki prekaša vse slične. Proletarec, ako hočeš, da bo delavski tisk močan in da prideš tudi ti do svojih pravic, potem je tvoja dolžnost, da širiš revijo in pridobiš vsak mesec vsaj enega naročnika. In če bo tvoj naslednik naredil isto, potem lahko sam izračunaš porast in moč delavskega tiska, kar je predpogoj za razširjanje proletarske miselnosti

SLOVENSKA NARODNA PODPORNA JEDNOTA

največja slovenska gospodarska in dobrodelna zadruga v SEVERNI AMERIKI. — Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezni, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah in Kanadi. — Ima približno 50.000 članov v obeh oddelkih in blizu 635 podružnic po raznih krajih Amerike.
PREMOŽENJE NAD 6.000.000* — DOLARJEV

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S.N.P.J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon števil. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.